

Айытайордын **БЛОКНОДЫ**

АГИТАТОРДЫН БЛОКНОДЫ

8 №
1977 j.
август

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын пропаганда ла агитация бөлүгү

СССР-дин КОНСТИТУЦИЯЗЫ — ТЫН ӨЗҮМДҮ СОЦИАЛИЗМНИНГ, ТӨЗӨЛИП ТУРГАН КОММУНИЗМНИНГ КОНСТИТУЦИЯЗЫ

Быылгы жыл бистин ороонынын историясында аңылу жерде турар. Ол Улу Октябрьский социалистический революциянын 60 жылдыгынын жылы. Мыныла коштой ол СССР-дин жаңы Конституциязы — тын өзүмдү социализмнин, төзөлип турган коммунизмнин конституциязы жарадыларынын жылы.

КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызынын, Конституционный комиссиянын Председателинин нөкөр Л. И. Брежневтин Төс Комитеттин май айдагы Пленумында эткен докладында Советский государствонын Төс законынын проеги терен јарталган, онын исторический учуры чокумдалган. Докладта Лениннин јолыла советский албатынын өткөн алты онјылдыктын итогторы сүрекей чокум көргүзилген.

КПСС-тин Төс Комитединин май айдагы Пленумы ла СССР-дин Верховный Советинин Президиумы жаңы Конституциянын проегин төс јанынан јарадала, бастыра албатынын шинжүзине тургускан.

Јаңы Конституциянын проегин элбек шүүжери бийик патристический көдүрининин, советский улус Коммунистический партияны күреелей оноң чук турганынын айалгазында өдүп јат. Производственный коллективтердин, общественный организациялардын јуундарында, мундар тоолу письмолорында СССР-дин граждандары КПСС-тин ле Советский государствонын ич ле тыш политиказын, КПСС-тин Төс Комитединин май айдагы (1977 j.) Пленумынын јөптөрин изү јарадып турганын айдып турулар.

Партиянын ла албатынын бузулбас бирлигин СССР-дин Верховный Советинин алтынчы сессиязынын ижи көргүскен. Бастыра советский албатынын күүн-табынан сессия бу жылдын 16 јунинде Союз Советинин ле Национальностътор Советинин јаба өткүрген заседаниенде КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызын нөкөр Л. И. Брежневти

СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын Председатели эдип тудары керегинде јөпти бир күүнле, јаан көдүрингилү жараткан. КПСС-тин Төс Комитединин май айдагы Пленумынын јөбине келиштире государственный јаннын эн бийик органы жараткан бу јөп терен политический учурлу болуп јат. Ол бистин бастыра политический системабыстын ишкүчиле јаткандардын ончо организацияларынын — государственный да, общественный да организацияларынын — төзөлгөзи болуп турган Коммунистический партиянын јаанаган учурын көргүзөт.

Јаңы Конституциянын проегин бастыра албаты шүүжери бир канча айларга улалар. Октябрь айда Советский Социалистический Республикалардын Союзынын јаңы Конституциязын көрөрине ле јөптөөрине СССР-дин Верховный Советинин очередной эмес сессиязы јуулар.

Советский Конституция — ол социалистический государствонун Төс законы, ол общественонун социально-экономический системазынын ла политический организациязынын төс башталгаларын ээжилендирип ле чокумдап јат.

Калганчы төртөн жылдын туркунына ороон ичинде ле телекей үстинде болгон јаан кубулталар јаңы Конституциянын проегинде көргүзилген. Проект советский историянын Конституция аайынча бастыра ченемелин бириктире јууп, ол ченемелди эмдиги өйдиг некетелерине келижип турган јаңы учурла байыдып јат. Ол советский законодательствоны калганчы жылдарда јангыртканына ла јарандырганына төзөлгөлөнип, анайда ок социализмнин карындаштык ороондорынын конституция келтейинен өзүмин тузаланып јат.

Тын өзүмдү социализмнин учурын, бистин стройдын јаңы темдектерин канча ла кире иле көргүзөргө, эм тургуза тузаланып турган Төс законго көрө, проектте бажалыктар (13-тен 21-ге јетире), статьялар (146-дан 173-ке јетире) көптөдилген.

Конституциянын проегинин «Общественно-политический ле экономический стройдын төзөлгөлөри» деген баштапкы бөлүги политический системаны јартаган бажалыктан ачылат. «Советский Социалистический Республикалардын Союзы ол орооннын ишмекчи клазынын, крестьянствозынын ла интеллигенциязынын, бастыра нацияларынын ла ук албатыларынын күүн-табын ла јилбүлерин көргүзип турган текшиалбатылык социалистический государство болуп јат» деп ондо айдылат. Мынызына келиштире јаннын чыгартулу улустан тудулган органдары эмди албатынын депутаттарынын Советтери деп адалар.

Јаңы Конституциянын проегинин тӱс темдектеринин бирӱ-зи неде дезе, проект советский обществонын политический системазында Коммунистический партиянын учурын элбеде јартап турганында. 1936 јылдын Конституциязына кӱрӱ јаңы Конституцияда бистин партиянын советский обществодогы ла государстводогы јери керегинде аңылу статьяда (6-чы ст.) азыйгызынан элбеде айдылат. Проектте темдектелип турганы аайынча, КПСС советский обществонын башкараачы ла ууландыраачы ийде-кӱчи, онын политический системазынын, ончо государственный ла общественный организациялардын тӱзӱлгӱзи болуп јат. Классовый аай-ээжилӱ артып тура, КПСС эмдиги ӱйдӱ бастыра советский албатынын политический авангарды (озочыл отряды) боло берген. Онын социальный тӱзӱлгӱзи билдирӱлӱ элбеген. Партия бойынын ортозында ишмекчилердин, крестьяндардын, интеллигенциянын чыгартулу эн артык улустарын бириктирет. Ол Советский Союзтын ончо класстарынын ла социальный группаларынын, нацияларынын ла ук албатыларынын јилбӱлерин эптӱ-јакшы колбоштырып, јербойындагы ла национальный аңыларды шӱӱлтеге алып, текшиалбатылык задачалар баштапкы јерде болорын јеткилдеп јат.

Јуунын кийиндеги 30 јылдын туркунына партия 3 кататка кӱптӱйлӱ, бу ӱйдӱ 16 миллионго јуук коммунисттерди, эмезе орооннын јаан улустарынын 9 процентин бириктирип јат. Советский Союзтын 18 јажынан ашкан кажы ла он биринчи кижизи — коммунист. Ишмекчилер ле колхозчылар партияда 54,5 процент болуп јат. Горно-Алтайский областной партийный организациянын составы база андый ок деп айткадый. Онын рядтарында 9523 коммунист тоололот, ишмекчилердин ле колхозчылардын ӱлӱзине 44 процент келижет. Коммунисттердин ортозында 5795 орус, 2950 алтай, 443 казах, 166 украинец кижиле оной до ӱскӱлӱри, бастыразы 33 национальносттон.

Проектте јаан јер общественный организацияларга берилет: комсомолго, профсоюзтарга, кооперацияга ла оной до ӱскӱзине. Олорго политический, хозяйственный, социально-культурный сурактардын аайына чыгарында туружар право, закондор тургузар право берери бектештирилет.

Конституциянын проегинде советский обществонын политический системазын јартаганынын учында социалистический демократияны оной ары элбедери онын (политический системанын) ӱзӱминин тӱс ууламјызы болуп јат деп айдылган.

Проектте экономический система јарталат. Производствонунг средстволоры кирип турган социалистический јөөжө бу системанын төзөлгөзи болуп јат. Социалистический јөөжө бойында государственный колхозно-кооперативный јөөжөни, профсоюзный ла өскө дө общественный организациялардын јөөжөзин бириктирет. Граждандардын акту бойынын јөөжөзин закон ижемјилү эдип, корып јат, је оны общественного жаршулу болор эдип тuzаланарга јарабас.

СССР-дин экономиказы бирлик албатыхозяйственный комплекс болуп калган, ол орооннын јериндеги общественный производствонунг, үлештинг ле толыштын ончо үйелерине таркаган.

Социализм тужында общественный производствонунг эн бийик амадузы — улустын өзүп турган материальный ла духовный некелтелерин канча ла кире толо јеткилдеери деген шүүлте (14-чи ст.) Конституцияга баштапкы ла катап кожулган.

Ишкүчиле јаткандардын коллективтерининг учуры керегинде јаан учурлу шүүлте база кожулган. Коллективтер предприятиялерди ле биригүлерди башкарарында, ишти ле јадын-јүрүмди төзөөр, производствоны өскүрерине, социально-культурный некелтелерге ле материальный көдүрүге акча-јөөжөни тuzаланар сурактардын аайына чыгарында туружат.

Советский государство общественнынг социальный түнгей бүдүмдү болорын тыгыдарына, город ло деревне ортодо, санаала бүдүрер ле колло бүдүрер иш ортодо бар јаан башкаларды јоголторына, СССР-дин бастыра нацияларын ла ук албатыларын оног ары ичкери өскүрерине ле јуукташтырына јөмөлтөзин јетирет деп «Социальный өзүм ле культура» деген бажалыкта айдылат. Өскөртө айтса, государство коммунистический общественный колбулар төзөлөрине ле жаңы кижии тазыктырыларына керектү айалгалар төзөп јат.

Государство албатынынг үредүзин, науканы, культураны ла искусствоны өскүрери, граждандарынынг ижининг ле јадын-јүрүмининг айалгаларын јарандыраы, иштинг арбыны өскөнине келиштире ишкүчиле јаткандардын чын кирелтелерин бийиктедери керегинде кичеенип јат.

Конституциянынг проегининг экинчи бөлүги «Государство ло кижии» деп бажалыкту. СССР-дин граждандары угы-төзиненг, социальный ла ар-јөөжөзи аайынча айалгазынанг, кандый национальностьту ла расалу болуп турганынанг, эр бе, үй бе кижии болгонынанг, үредүзиненг, тилиненг, кудај јагын канайда көргөниненг, ижининг бүдүминенг ле аайынанг,

јаткан јеринен ле өскө дө айалгалардан камааны јокко
экономический, политический, социальный ла культурный јү-
рүмнин ончо бөлүктөринде тенг праволу деген текши ээжини
(34-чи ст.) керелегениле, јарлаганыла коштой, Конститу-
циянын проегинде граждандардын чокум праволоры ла јай-
ымдары керегинде, анайда ок дезе бүдүретен керектери ке-
регинде шүүлтөлөр чик јок теренжидилген ле элбедилген.

Государственный ла общественный керектерди башкара-
рында граждандардын туружар правозы Конституцияда
баштапкы ла катап тургузылат ла ижемјилү эдилет (48-чи
ст.). Советский улус јүрүмде бу правоны элбеде тузаланган,
је бу өйгө јетире ол Конституциянын статьяларынын тоозы-
на кирбеген болгон.

Јадар јерле јеткилделетен право (44-чи ст.) СССР-дин
граждандарынын јангы конституционный правозы болор.
Јадар јерле јеткилделетен правоны — кижинин јүрүмине
јаан учурлу ээжини — бистин јангы Конституциябыс теле-
кейде озочылдардын бирүзи болуп јарлаган.

Конституциянын проеги иштеер правоны јангыс ла кере-
леп турган эмес, је кизи јайалтазына, арга-күчине, про-
фессиональный белетенижине, үредүзине ле калык-јоннын
некелтезине келиштире, профессияны, эдетен керектеринин
ле ижинин бүдүмин талдап алар правоны ижемјилү эдип јат
(40-чи ст.).

Уренер право база чик јок элбеген. Эмди ол јашөскүрим
бастыратекши кыйалта јок орто үредүлү болорын јүрүмге
өткүргениле, профтехнический, орто аңылу ла бийик үредүни
элбеде көндүктиргениле јеткилделип јат.

Граждандар карыырда, оорыган учуралда, анайда ок де-
зе иштеер аргазын толо эмезе кезектей јылыйтканда, азыра-
ган кижизи јок артканда, материальный јеткилдеш алатан
правозы эмдиги правого көрө тын элбеген.

Јангы Конституцияда граждандардын су-кадыгын государ-
ство корыйтан право бектештирилет. Андый право јангыс
ла социализмнин айалгаларында болор аргалу. Советский
государство билени, эне улусты, балдарды аңылу корып јат.

Советский улустын политический праволоры ла јайымда-
ры проектте јангыс ла артырылган эмес, је чик јок толо чо-
кумдалган (50-чи ст.).

Граждандар государственный ла общественный органдар-
га олордын ижин јарандыраы керегинде шүүлтөлөрин ай-
дар, ижиндеги једикпестерди критикалаар право (49-чы ст.)
Конституциядагы ижендирүлөргө јаан кожулта болор.

Праволорды ла јайымдарды јүрүмге өткүрөтени кижі бойының керектерин бүдүрөтенин аырылбас деп проектте аыдылат. СССР-дин гражданини ак-чек иштеер, Төрөлин корыыр учурлу.

Проектте СССР-дин национально-государственный устројствозының (бүдүминин) бир де эскирбеген төс ээжилери артырылган. СССР нациялар бойлоры аайланганынан ла тең праволу Советский Социалистический Республикалар бойының күүниле бириккенин шылтуунда төзөлгөн бирлик союзный көпнациональный государство болуп јат.

Проектте келиштире союзный республикага, автономный республикага, автономный областька ла автономный округка учурлалган ағылу бажалыктар бар.

«Бүткүлинче алгажын, проектте национально-государственный устројствоның сурактарының аайына чыкканы көпнациональный Союзтың текши јилбүлерин ле оның кажы ла республиказының јилбүлерин чын ла демократический јолло бириктирерин, бистин ороонның бастыра нацияларының ла ук албатыларының ончо јанынан чечектеп өзөрин ле јууктажарын јеткилдеп јат» — деп, нөк. Л. И. Брежнев КПСС-тин Төс Комитединин май айдагы Пленумында айткан.

Мынызын РСФСР-ге кирип турган Горно-Алтайский автономный областьтың јозогы ажыра көргүзөр аргалу. Совет јанның јылдарында Туулу Алтай азыйда сондогон јака јерден бистин Төрөлистин албатыларының карындаштык билезинде экономиказы ла культуразы тың өскөн область болуп калган. Ол өйдин туркунына промышленный продукция эдип чыгарары 50 катаптан ажыра көптөгөн, уй малдың тын-тоозы 2,5 катапка, кой-эчкинин 11 катапка өскөн. Јуудан озо болгон өйгө көрө сүт садып алары 4 катапка, эт — 9, түк — 10 катапка көптөгөн.

Јаңыс ла калганчы онјылдыкта областьтың албаты хозяйствозында производственный фондтор 2,1 катапка өскөн. Элбек социальный программа јүрүмге өткүрилген, албатының үредүзин, культураны ла су-кадык корыыр керекти өскүрерине болуп көп иш эдилген.

Туулу Алтайдың эмдиги чечектеп өскөни — ол Советтердин улу Ороонының бастыра социалистический нацияларының эткен ижинин шылтузы, бастыра советский улустың, анчадала јажы јаан үйенин интернациональный молјуны бийик санаалу бүдүргенинин шылтузы. Бис бойыстың революционный, јуучыл ла иштеги јанжыгуларыс учун быјандышак ол јажы јаан нөкөрлөриске јетирер учурлу.

Проекттин «Албатынын депутаттарынын Советтери ле оморды тудар ээжи» деген төртинчи бөлүгинде Советтердин ижинин ээжилери, албатынын депутаттарын тудар система ла албатынын депутадынын правовой статусы јарталган.

Проект албатынын депутаттарынын Советтеринин полномочийлери улалатан јаңы өйлөр тургускан. СССР-дин Верховный Советине, союзный ла автономный республикалардын Верховный Советтерине — беш јыл, краевой, областной Советтерге, автономный областьтардын, округтардын Советтерине, городской, районный, поселковый ла јурт Советтерге — эки јарым јыл.

Проект избирательный системанын демократический ээжилерин тыңыдар деп темдектеп туру. Бу эмдиги Конституция аайынча СССР-дин Верховный Советинин депутадына 23 јашка јеткен улус, союзный ла автономный республикалардын Верховный Советтеринин депутадына дезе 21 јашка јеткен улус тудулар аргалу болзо, јаңы Конституциянын проеги андый правоны 18 јашка јеткен ончо советский улуска берип јат. Андый јаңырту — албаты-јон јаш үйеге килем-ји јетирип, ого бүдүп турганынын керези.

Конституциянын проегинин бежинчи бөлүги СССР-дин государственный јаңнын ла башкартузынын эн бийик органдарына учурлалган. СССР-дин Верховный Совети ороондо государственный јаңнын эн бийик органы болуп јат. Ол тен праволу эки палатадан турат, ССР Союзынын ичинде закон чыгарар аргалу јанды жүрүмде өткүретен сок јаңыс орган болуп јат. Верховный Совет СССР-дин Верховный Советинин Президиумын тудуп алат. Онын составына Председатель, баштапкы заместители, 15 заместители — кажы ла союзный республикадан бирден, Президиумнын Качызы ла Президиумнын 21 члени кирет. Президиум СССР-дин Верховный Советинин ижин төзөп јат.

Проекттин «Јаргы, арбитраж ла прокурордын шинжүзи» деген јетинчи бөлүгинде советский јаргынын демократический бүдүми јарталат.

Конституциянын проегине «Тыш политика» деп аңылу бажалык кошконы јаан учурлу болуп јат. Ондо КПСС-тин ле Советский государствонын амыр-энчүни ле государстволор ортодо өмөлөжип иштеерин тыңыдарына, СССР-де коммунизмди төзөп бүдүрерине јарамыкту телекейлик айалгаларды јеткилдеерине ууланган јолы бектештирилет.

СССР социализмнин телекейлик системазынын, социалистический најылыктын бөлүги болуп тура, социалистический

интернационализмнинг тўзўлгўзи аайынча социалистический ороондорло колбуларын тынгыдат деген ээжи баштапкы ла катап бичилер.

«Социалистический Ада-Төрөлдү корыыры» деген бажалык база баштапкы ла катап кожулган. Социалистический Ада-Төрөлдү корыыры госуларствонунг эн жаан учурлу ижи, бастыра албатынынг кереги болуп јат деп ағылу темдек-телет.

СССР-дин жагы Конституциязын јаратканы жагыс ла бистинг ороонго исторический учурлу болор эмес, је сўреен жаан телекейлик учурлу керек болор. Оны јўрўмге өткўргени бистинг Төрөлистен ыраак та јерлерге жаан ла узак салтарын јетирер. Јенген социализмнинг Конституцияда көргўзилген једимдери бастыра телекейдинг албатыларына көдўрингилў јозок болор.

АЛБАТЫ-ЈОН ЈАРАДЫП ТУРУ

Областыг ишкүчиле јаткандары, бастыра советский албаты чылап ок, КПСС-тинг Төс Комитедининг май айда өткөн Пленумынын, СССР-динг Верховный Соведининг алтынчы сессиязынын итогторын бийик көдүрингилү айалгада уткып турулар. Пленумда ла сессияда јарадылган јөптөр советский улустыг амадузына ла күүн-табына келижип јат. Бу јөптөрдиг јүрүмде бүдүргени государствоны башкарарына, коммунизмнинг строителствозын јенүлү өткүрерине јаан јөмөлтөзин јетиреринде алаңзу јок.

Бу күндерде областыг партийный, профсоюзный, комсомольский организацияларынын, ишмекчи коллективтердин јуундарында СССР-динг Конституциязынын проегин — јаан учурлу теоретический ле политический документти шүүжери элбеде өдүп туру. Јуундарда туружаачылар Совет албатынын жадын-јүрүмнинг Төс Законынын проегин, КПСС-тинг Төс Комитедининг Генеральный качызы Л. И. Брежнев-тинг докладын акту јүректен јарадып турулар. Бу документтерден советский государствонын өзүми там ла чечектеп јаранары, онын ийде-күчи ле тоомјызы оног ары тыгыры көрүнип јат.

Проектти шүүжери общественный жадын-јүрүмнинг ончо бөлүктеринде Улу Октябрьдын 60 јылдыгын јарамыкту сыйла уткыырына учурлалган мөрөйдиг тебүзин, албаты-јоннын творческий баштаңкайын азыйдазынаг бийик кемине көдүрди.

Областыга өдүп турган јуундарда 7010 кижиги турушты. Олордын ортозынаг кажы ла төртинчи кижиги Конституциянын проегине кожолта эдер шүүлтелерин айттылар.

Јуундарда куучын айткандар КПСС-тинг Төс Комитедининг Генеральный качызы Л. И. Брежневке башкарткан Конституционный комиссиянын ижин јарадып темдектедилер. Коммунисттер, бастыра албаты-јон 1936 јылда јөптөлгөн Конституциянын кийнинде бистинг ороондо болгон јаан кубулталарды, партиянын ла башкарунын советский албаты керегинде јетирип турган килемјизин ағылап темдектегилейт.

Шебалиндеги совхозтыг темир кандаачызы, Иштинг Ма-

гынын үчинчи степеньдү ордениле кайралдаткан В. И. Гусельников бойынын куучынында мынайда айтты: «СССР-дин Конституциязынын проеги, КПСС-тин Төс Комитединин май айда өткөн Пленумында Л. И. Брежневтин айткан куучыны бистинг совхозтын ишчилерин оморкодып ла сүүндирип туру. Бистинг ороондо болгон јаан кубулталарды бойыстын хозяйствобыстын темдегинен көрүп турус. Азыйда тагынан улустын анын өскүрген кичинек бригада эмди областьта јаан журтхозяйственный предприятие боло берди. Бистинг совхозтын ишмекчилери жагы Конституциянын проегине оморкоп, онынчы бешжылдыктын экинчи жылынын план-жакылтазын бүдүрерге белен болгондорун угузып турулар. Мен ол проектти бастыра күүнимнен жарадып турум».

Улаган аймакта Ждановтын адыла адалган колхозтын партийный организациязынын ачык жуунында коммунисттер онынчы бешжылдыктын экинчи жылында малдан алган продукталарды государственного садар планы 20 декабрыга жетире бүдүрер молжу алгандар.

Совхозтор ортодо төзөлгөн агашхозтын партийный организациязынын жуунында коммунист Н. А. Петченко строительдердин коллективи Улу Октябрьский социалистический революциянын 60 жылдыгын иште жарамыкту сыйла уткыырга амадап, бу жылдын планын 7 ноябрыга жетире бүдүрерге молжу алган деп угусты.

«Бистинг совхозтын малчылары жагы Конституциянын проегин бирлик күүн-санаала жарадып турулар — деп, Шибалин аймакта Барагаштагы совхозтын малчызы Т. Е. Ойношев айтты. — Совет жан ончо нацияларга ла оок албатыларга түнгей право берген. Онызын алтай албатынын жүрүмненин жарт көрөр арга бар. Алтайлардын ортозынан бүгүн врачтар, үредүчилер, ученыйлар, албаты-хозяйствонун кажы ла бөлүгининг специалисттери үренип чыккан.

Городто калаш быжыар заводтын ишмекчизи М. В. Селиванова предприятиенин коллективинин адынан СССР-дин Конституциязынын проегин бүткүлинче жарадып турганы керегинде куучындады.

Конституциянын проегин шүүжер тушта областьтын ишкүчиле жаткандары чокум 26 шүүлте айткандар. Темдектезе, Билүлүдеги ферманын зоотехниги Л. С. Кокорина 60-чы статьяга мындый сөстөр кожор керек деп айтты: «Общественно-тузалу иштег кыйыжып, иштеги дисциплинаны бузуп турган улус закон аайынча каруузына тургузылар учурлу».

Горно-Алтайскта 13-чи школдын үредүчизи Г. А. Усачева,

Кан-Оозы аймакта Жабагандагы журт клубтын заведующийи Л. К. Воинкова 66 статьяга ада-энелер балдарын үредип-таскадары учун каруулу болоры керегинде кожулта эдер керек деп айдыштылар.

Газовый хозяйствонун моторизи, коммунист П. Н. Колесников 60 статьяга «Конституцияда бичилген ээжилерди бүдүреринен кыйыжып турган граждандар закон аайынча каруузына тургузылар учурлу» деген сөстөр кожор керек деп шүүлте этти.

Коммунисттер, ишкүчиле јаткандар анайда ок Конституциянын проегинин 8, 9, 17, 20, 33, 41, 85 ле өскө дө статьяларына кубулталар ла кожулталар эдер шүүлтелерин айдыштылар.

СССР-дин жаңы Конституциязынын проеги бастыра улусты јилбиркедип јат. Ненин учун дезе, ондо бистин једимдерис ле коммунистический строителъствонун амадулары ла ууламјылары толо көргүзилген.

Төс Законнын проегин шүүжери јанынан башталган иш партиянын райкомдорына, баштамы ла цеховой партийный организацияларга бийик некелте эдип јат.

Мында јаан каруулу керек государственный учурлу сурактар коллективтердин алдында турган бүгүнги күннин задачаларыла јуук колбулу болорын, ишкүчиле јаткандардын төс ајарузын государственный пландарды бүдүрерине ууландыраын јеткилдеери болуп јат.

Н. Зязин

АЗЫРАЛ БЕЛЕТЕЕРИН ЛЕ АШ ЈУУНАДАРЫН ТҮРГЕН ӨТКҮРЕРИ — БҮГҮНГИ КҮННИН ЗАДАЧАЗЫ

Совет албаты коммунисттердин партиязына баштадып, КПСС-тин XXV съездинин исторический јөптөрин, онынчы бешјылдыктын экинчи јылынын јакылталарын бүдүрери јанынан эрчимдү иштейт.

Быјылгы јыл бистин орооннын историязында аңылу јерде турар. Бу — Улу Октябрьский социалистический революциянын 60-чи јылы. Оныла коштой бу өдүп јаткан јыл — СССР-дин жаңы Конституциязын — тыгыда өскөн социализмнин Конституциязын јөптөйтөн јыл.

Бастыра ороондо производство астамду болорын ла иштин чындыйын бийиктедери учун социалистический мөрөй элбей берди, Улу Октябрьдын 60-чи јылдыгын јозокту уткылары учун тыгыган тартыжуда ишкүчиле јаткандардын баш-

танкайы көптөди. Жаңы Конституциянын проегин шүүжер иш бийик патриотический көдүрингиде, совет улус төрөл коммунистический партияны там ла бек курчай турган айалгада өдүп туру. Производственный коллективтердин, общественный организациялардын жуундарында, СССР-дин граждандарынан келип турган мундар тоолу письмолордо КПСС-тин ле Совет башкарунын ичбойындагы ла тышжанындагы политиказын, КПСС-тин Төс Комитединин майский Пленумынын итогторын бистинг орооннын бастыра албатызы жарадып турганы айдылат.

Партия ла албаты бирлик болгонын СССР-дин тогузынчы катап тудулган Верховный Совединин алтынчы сессиязынын ижи көргүсти. Сессия бастыра совет улустын күүнтабын көргүзип, быжыл 16 июньда Союзтын Совединин ле Национальностьтор Совединин кожо өткөн жуунында КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы нөкөр Леонид Ильич Брежневти СССР-дин Верховный Совединин Президиумынын Председателине тудары керегинде жөп чыгарды. КПСС-тин Төс Комитединин быжыл май айда өткөн Пленумынын жөби аайынча ороондо государственный жагнын эн бийик органы Л. И. Брежневти СССР-дин Верховный Совединин Президиумынын Председателине туткан сүреен жаан политический учурлу. Ол жөп бистинг ороондо политический системанын, ишкүчиле жаткандардын бастыра организацияларынын — государственный ла общественный организациялардын төзөгөзи болгон коммунистический партиянын учуры бийиктегенин керелейт.

Орооннын бастыра жүрүминде, советский государствонын ичжанындагы ла тышжанындагы политический ижинде Коммунистический партиянын башкараачы ла ууландыраачы учуры там ла өзүп браатканы, Төрөлис өнжип жаранарына болуп нөкөр Л. И. Брежневтин эрчимдү иштеп турганы ла онын бүдүрип турган сүреен жаан једимдерлү ижи нөкөр Брежнев Коммунистический партиянын ла Советский Социалистический государствонын эн ле тоомјылу башкараачызы болгонын бистинг орооннын албатызынын ла бастыра телекейдин алдына көргүсти.

КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызын СССР-дин Верховный Совединин Председателине тутканы Совет общественнын ла государствонын эн бийик јилбүлери не јараар, КПСС-тин XXV съездинин исторический јөптөрин жүрүмде бүдүрерине, коммунизмди төзөп бүдүрерине жаңы жаан једимдерге једип аларына јөмөлтө эдер.

Јаан једимдерлү ле чындыйлу иштинг бешјылдыгы ороон-ло быжу алтамдарла барып јат. СССР-динг албаты-хозяйст-возынын ончо бөлүктери бийик тебүлерле өзүп туру, тос производственный фондтор јаан једимдерлү тузаланылат. Про-дукциянын чындыйы јаранат, бийиктейт. Улустын јадын-јүрүмининге кеми өзот.

Былыргы жылда бастыра албатынын једимдерине јаан јөмөлтөни јурттын ишчилери эттилер. Энг ле көп аш јуу-надылды — 224 млн. тонна эмезе тогузынчы бешјылдыкта жылына орто тооло јуунадып алганынан 43 млн. тоннага көп. Сахарный свекланын, көбөнгин, маала ажынын, јиилектер-динг түжүми база јакшы болгон. 1976 жылда бастыразы 117 миллиард салковойдын јуртхозяйственный продукциязы эдилген. Ол дезе тогузынчы бешјылдыкта жылына орто тооло эдилгенинен 4 миллиард салковойго көп.

Бастыра бу тоолор партиянын аграрный политикасында јангы ууламјы јенгенин, јурттын ишчилери, партийный, со-ветский ле јуртхозяйственный органдар јаан иш өткүргенин, јер ижининг культуразы бийиктегенин, јуртхозяйственный на-уканын јенүлерин једимдү тузаланып турганын керелейт.

Је оныла коштой сүреен тын иштеген де болзо, өткөн бешјылдыктагы күйгектү жылдардын түбегин бастыразын јоголтып болбогоныс. Онон улам јурт хозяйстводо иштинг је-димдери пландалганынан ла молјулардан јабыс болды. Орооннын кезик промышленный райондорын этле јеткилдее-ринде јаан тутактар болгон.

Је ончо једикпестерди күйгек болгоныла колбогоны јас-тыра болор. Көп нургунында јурт хозяйстводо иштер кезик башкараачылардын кичеенбезинен улам болуп турган. Көп колхозтордо ло совхозтордо экономический көргүзүлер коо-мойтыйт, кирелте астайт, продукцияны эдер баа бийиктейт, оны эдип аларына чыгымдар көптөйт. Тос производствен-ный фондтор, удобрениелер, өскө дө материально-техниче-ский аргалар коомой тузаланылат.

Андый једикпес-тутактар бистин областьтын јурт хо-зяйствозында база бар. Ол — партийный, советский, јуртхо-зяйственный органдардын, хозяйстволордын башкараачыла-рынын ла специалисттеринин ижининг тутагы.

1976 жылда областьтын колхозторы ла совхозторы этти ле сүтти көптөдөр лө государственного табыштылары јанынан государственнын јакылтазын бүдүрип болбодылар. Малга азырал белетеер, картошко, маала ажын, куманак, јиилек-тер өскүреле јуур пландар база бүтпеди.

Туулу Алтайда бар 50 хозайстводон 18 хозайство жылды кирелте јок, чыгымду божоткон. Совхозтордо јуртхозайствен-ный продукциянын иштеп алар баазы пландалганынан 7 млн. салковойго көп болды. Сүтти ле уйдын эдин иштеп алары азыйдагы ла аайынча кирелте бербей, чыгымду болуп туру.

1976—1977 жылдын кыжына областьтын райондоры, алдын-дагы жылдарга көрө, бир эмеш јеткил азыралду кирдилер. Ого үзери колхозторго ло совхозторго сүреен јаан болуш берилген. Государство 32 мун тонна концентрированный азырал берди. Крайдын чөлдөги райондорынын 5 мун тонна кату азырал, 250 тонна силос, 180 тонна өлөңнин витаминдү кулурын алган. Ол азыралдардын көп нургунын крайдын райондорынын автотранспортыла тарткан. Азыралды садып алала, мал турган јерге тартып јетиргени учун областьтын хозайстволоры 4,7 млн. салковой төлөгөн.

Андый да болзо, кыш коомой өткөн деп айдар керек. Бы-жылгы жылдын беш айынын туркунына областьтын колхоз-торында ла совхозторында 10 муннан ажыра уй, 133 мун кой ло эчки өлгөн. Ол кирези мал кыш ла јас кату болгоны-нан улам өлгөни јарт. Је областьтын кезик хозайстволорын-да мал кыштадары коомой төзөлгөнин база темдектеер ке-рек. Кезик башкараачылар, специалисттер ле малчылар бойынын ижин кичеебеген. Белетеп алган азыралды чеберлеп чыгымдабаган, керектү болгон учуралда малды өскө, өлөң-дү јерге көчүрбеген, мал төрөдөр иште једикпестер база бол-гон. 37 мун тын кой кар кайылып, меестер карантылай бер-ген май айда өлгөни иш коомой төзөлгөнин керелейт.

Быјыл баштапкы беш айдын туркунына, былтыргы жылга көрө, областьтын хозайстволоры бозуларды 1600 тынга, ку-раандарды ла уулактарды 64,5 мун тынга ас алган. Уйлар-дын текши тоозы 7600 тынга, койлордын ла эчкилердин — 125,5 мун тынга астаган. Улаган аймактын хозайстволорын-да уйлар 16 процентке, Кош-Агашта — 9, Маймада — 8, Шебалин аймакта 6 процентке астаган. Ондой аймакта кой-лордын ла эчкилердин тоозы 36 мун тынга, эмезе 16 про-центке, Кан-Оозында — 6, Көксуу-Оозында — 10, Улаганда 17 процентке астаган.

Областьта мал өскүреринде андый айалга боло бергени государственного малдан алган продукцияны табыштырар ла малдын тоозын көптөдөр планы бүдүрери јанынан чочыду эдет.

Государственного эт табыштырар план алты айдын турку-

нына 114 процентке бүткен. Је ол табыштырган малдын көп нургунын Бийсктеги райондор ортодо мал семиртер пунктта чыдадып өскүргөн.

Түк табыштырар жарымжылдык план 118 процентке бүттү. Государствого сүт садар план дезе жүк ле 91 процентке бүткөн, Оылтыргы жылдын бу ойине көрө сүт 900 тоннага ас табыштырылды.

Областьта государственный пландарды бүдүрери жанынан айалга чочыдулу боло берерде, бастыра общественный малды корулап аларына жаан аяру эдер керек. Аңылу аяруны малды жайгыда кабырып семиртерине, конок туркунына тирү бескези канча ла кире көп кожулып турарын жеткилдеерине, уйларды ла кунажындарды искусственный эпсүмеле үренделттерине эдер керек. Хозяйстволордын бойлорында этке барар мал семиртер площадкалар төзөөр керек.

Бастыра бу иштерди жеңүлү бүдүрерге, малды күскиде кичееп семиртерге, күскиде ле кышкыда көп сүт саап аларга малдын азыралын артыкташтыра белетеп алары керектү.

Малга азырал белетеп алары — биске сүреен жаан учурлу хозяйственно-политический задача. Оны жеңүлү бүдүргенинен быжыл ла бастыра онынчы бешжылдыкта государствонун алдына алган молжуларысты бүдүрери камаанду болор.

Азырал белетеер ишти бийик төзөмөлдү өткүрерге КПСС-тин обкомынын бюросы ла облисполком «1977 жылда ашты жуунадарын, журтхозяйственный продукталарды белетеерин жеткилдеери жанынан үзери иштер өткүрери керегинде» КПСС-тин Төс Комитединин ле СССР-дин Министрлеринин Совединин жөбин бүдүрери жанынан областной партийный организациянын задачалары керегинде быжыл 6 июньда жөп жарадала, чокум иштер өткүрерин темдектеген.

Быжылгы жылда областьтын хозяйстволоры 172 мун тонна өлөң, 80,7 мун тонна сенаж, 284 мун тонна силос, 40 мун тонна монокорм, 7,7 мун тонна өлөңнинг витаминдү кулурын, 24,2 мун тонна азырал-аш, 27 мун тонна салам, бастыразы 216,7 мун тонна азырал-единица белетеп алар учурлу. Бу кышка бир тын малга орто тооло 7 центнер азырал единица белетеер керек. Задачалар жаан, је оларды бүдүргедий быжу аргалар бар. Бисте кыралап өскүргөн азырал культуралар, өлөң чабар жерлер, азырал белетеер техника жеткил. Ол аргаларды ончозын тузаланзабыс, бис анча азыралды белетеп аларыс.

КПСС-тин Төс Комитединин ле СССР-дин Министрлеринин Совединин өрө айдылган жөбин жүрүмде бүдүрип, пар-

тиянын обкомы ла облисполком областьтын бастыра аймактарына он беш күндөрлөп чокум жакылтаар берди.

Же бүгүнкү күндө областьтын көп нургуны аймактарында азырал белетеер иш коомой өдүп турганын темдектеер керек.

Кезик хозяйстволордын башкараачылары өлөң «жетире өзөрүн» сакып, өйдө өткүрүп ийдилер. Андый сакыштан улам былтыр бастыра областьта 70 мун гектар эмезе бастыра өлөң чабар жердин 50 проценти чабылбай арткан. Ол тоодо Майма аймакта — 56 процент, Турачак аймакта — 60, Шебалин аймакта — 51, Кан-Оозы аймакта — 67, Көксуу-Оозы аймакта 80 процент жердин өлөңгө чабылбай арткан.

Өлөңгө витаминдүү кулур белетеер агрегаттар быжыл сүрөөн орой иштеп баштадылар.

Өлөң эдип турган улусты культурно-бытовой, медицинский ле садула жеткилдееринде жедикпестер бар.

Партиянын краевой комитеди ле крайисполком азырал белетеерине бастыра ийделерди тузаланарын некеп турулар.

Малга азырал белетеер иш жылбай турганын аяруга алып, ишти кезем тыгыдар керек. Кажы ла башкараачы, хозяйствонун специализи, бригадир ле звеньевой, совхозтын кажы ла ишмекчизи ле колхозчы общественный малга азырал белетеп алары учун каруулу болор учурлу. Малга азырал белетееринде ончо улус туружары керектүү.

Областьта азыралды тут та күндөрдө белетеер аргалар бар. Өлөң обоолоор арга жок болзо, сенаж, күрөң өлөң, силос, агаш бүрин белетеер керек. Кажы ла час, кажы ла күн сайын азырал кожулып турар учурлу.

Витаминдүү азыралды кажы ла агрегат күске жетире белетеер учурлу. Быжыл азырал эткедий ончо аргаларды тузаланар, машинала чабып болбос жерлерди кол чалгыла чабар, жажанды чабып алар керек. Азырал белетеп турган звенелор план бүдөргө жетире иштеер учурлу.

Бастыра бар саламды жуунадып жууп алар керек. Саламнын кажы ла бугулы малга азырал болор учурлу. Көп колхозтордо ло совхозтордо силостойтон культуралар жакшы түжүм берер. Олорды кичееп жуунадып алала, малга жулукту азырал белетеп алганы тын арга болор.

Кажы ла хозяйстводо азырал белетееринде улусты ла техниканы канайда тузаланып турганын катап көрөлө, олорды бир азырал эдеринен база өскөзине көчөрине (темдектезе, өлөңгө сенажка, силоско көчөрине) жарамыкту отрядтар ла звенелор эдип жепсеп аларга жараар. Техниканы бил-

гир тузаланары, ремонт эдерин чике төзөөри јаан учурлу.

Быыл техникага, өткөн жылдардагызына көрө, иш көп келижер. Ненин учун дезе, кезик машиналар ла механизмдер азырал белеттееринде тузаланылза, артканы оны жуундар, солок сүрер.

Былыр аш жуундарда звенелор төзөгөни тузалу болгон. Техника арбынду иштеген, оны жазаары ла жеткилдеери эпту, иштин чындыы жакшы, иш учун звенонун коллективи бүткүлинче каруулу болгон.

Быыл аш жуундарында база звенелор төзөөри керектү. Бастыра агрегаттарды эки сменала иштедер, технический жеткилдеерин төзөөр, звенелордо мастер-наладчиктер болор учурлу.

Аш жуунадып турган звенелорды, олардын жалаңда одуларын культурно-бытовой ло медицинский жеткилдеерин чике төзөөр, керектү товарларды апарып садар керек. Мында оок-тобыр сурак жок. Ончозы жаан учурлу. Ончозынан иш жакшы өдөри камаанду. Улусты бойынын өйинде тойо азыраары, жакшы амырадары, кийимин кургадары, кино ло концерт көргүзери, эн керектү товарлар садары, медицинский болуш жетирери, газет-журналдар, жаңы книгалар апарары — ончозы керектү. Оны этпегени, ол ишти төзөбөгөни учун бурулу улусты карузына тургузар.

Иштин чындыына кату шинжү тургузары керектү. Сенажтын ла силостын оролорун белетегенинен, өлөң чалканынан ала обоологонуна, оролорды ла траншеяларды жапканына жетире шинжү тургузар, оноң ары ол белетеп алган азыралды чеберлеп корулаары жаан задача. Ишти чике төзөөрине, иштин дисциплинаын тыгыдарына, социалистический жөөжөни корыырына, иште жеткер болбозын жеткилдеерине жаан аяру керектү. Ол жанынан албатынын шинжүчилери, комсомолдын прожектористтери, депутаттардын постторы ла группалары, өскө дө общественный ийделер жаан иш эдер.

Бу ла жуук күндерде бисте өлөң эдери, сенаж ла силос, өлөңнин кулурын белеттеери ле аш жуундары коштоныжа берер. Ого көп улус, техника керек болор. Кезик контораларды, службаларды жабарга келижер. Кажы ла кижин, автомашина ла трактор учетто болор, аш жуундарында тузаланылар учурлу.

Комбайндарды, аш арутаар машиналарды ремонттоорун, аш урар складтарды ла механизированный идиргендерди жазаарын тургузала божодор керек. Жыгылган ашты жуундарына белеттеери керек болор.

Аштын түжүмин жуунадар ишти баштаарга транспортный средстволордын беленин база катап шиндеп көрөр керек.

Онынчы бешжылдыктын, элден озо бу өдүп жаткан жылдын пландарын ла молжуларын жеңүлү бүдүрери бис политический ле тюзөмөл ишти чике өткүргенистен, партийный ла хозяйственный иш ончо жерлерде једимдү болорын јеткилдегенистен, государственный ла иштин дисциплиназын кату тутканынан, социалистический мөрөй элбегедий ле ишкүчиле јаткандардын эрчими тыгыгадый айалгалар јеткилдегенистен камаанду болор.

Ю. Сребрянский

ТӨРӨЛДИ ҚОРЫРЫ — КҮНДҮЛҮ МОЛҮ

Социалистический Төрөлди қорыры государствоның јаан учурлу ижи, бастыра албатының кереги болуп јат. (СССР-дин Конституциязының проегинен, 5-чи бажалык, 31-чи статья).

Јуу-јепселдү Советский Ийде-күчтерде, бистин бастыра орооныста чылап ок, СССР-дин жаңы Конституциязын элбеде ле төренжиде шүүжери өдүп јат. Революцияның улу-кеен жеңүлерин, жаңы обществоны тюзөөринде ороонның өткөн јолын көргүзип турган бу кере бичик черүнинг ле флоттын черүчилеринин патриотический санаазын көдүрип, бистин ийде-күчтү Ада-Төрөлис учун, бойының Јуу-јепселдү Ийде-күчтерде турганы учун оморкодып јат. Төс законның проегинде бичилгени аайынча, СССР-дин Јуу-јепселдү Ийде-күчтеринин албаты алдына бүдүретен агару кереги — социалистический једимдерди, советский улустын амыр ижин, государствоның кемнен де камаан јогын, јери бүткүл болорын қорыры.

Партия В. И. Лениннинг чике башкарганыла тюзөгөн Јуу-јепселдү Ийде-күчтерис Ада-Төрөлин қорыыр күндүлү ле қаруулу вахтада алтан јылга шыдар ак-чек тургулайт.

Советский Социалистический Республикалардын союзы — бистин Ада-Төрөлис. Бис ого Улу Октябрьский социалистический революцияның жеңүзи шылтузында јединип алганыс. Бистин Ада-Төрөлис — ол сүресен јаан заводтор ло фабрикалар, телекей үстинде эн јаан электростанциялар, колхозтор ло совхозтор, озочыл наука ла техника. Ол — советский общественный ла государственный строй, ишмекчилер-

дин ле крестьяндардыг өмөлигине, СССР-дин албатылары-нын үргүлжиге бузулбас најылыгына тайанган чын ла албатынын жаңы. Бистин Ада-Төрөлис — ол Советский Союзты ийде-күчтү, бай, кеен-жараш, мактулу эдип турган не ле неме.

Социалистический Төрөлин — Советский Союзты сүүгени бистин орооннын бастыра албатыларын, бастыра ишкүчиле жаткандарын национальозынан камааны жокко коммунизмди төзөөчилердин бирлик карындаштык билезине бириктирип жат. Кандый ла национальностту советский улус жаңыс государстволу, марксизм-ленинизм деген жаңыс идеологиялу, жаңыс амадулу, олордын акту бойлорынын жылбүүлери кörgүзип, олорды коммунизмге баштап апараткан КПСС деп жаңыс партиялу.

Бис революциянын ойгордон ойгор башчызы В. И. Ленин жаткан ла иштеген жерде, эмдиги өйдиг улу үредүзинин — ленинизмнин идеялары бастыра телекейге чалып турган жерде жадып турганыска оморкойдыс.

Жуу-жепселдү Советский Ийде-күчтердин жуучыл жолы ат-нерелү жегүүлөрле темдектелген, олордын маанылары качан да өчпөс макка курчаткан.

Төрөлистин өштүүлери оодо согуп, жегип чыгарында бистин летчиктер Жуу-жепселдү ат-нерелү Советский Ийде-күчтердин бастыра черүүлери ле кожо турушкан.

Советский авиациянын героический историязы, онын ийде-күчтү өзүми В. И. Лениннин ады-жолыла, Коммунистический партияла үзүлбөс колбулу. Улу Октябрьский социалистический революциянын баштапкы ла күндеринде, чокумдап айтса, 1917 жылда 28 октябрьда, Петроградта авиациянын ла кейле учуп жүреринин комиссарларынын Бюрозы төзөлгөн, декабрь айда десе В. И. Лениннин жакарузыла республиканын кейле жүрер флотын башкаратан Бастырароссийский коллегия төзөлгөн. Владимир Ильич Ленин, партия ла государство кейле жүрер флотты төзөөрине айдары жок жаан аяру жетиргенин мындый да темдек керелеер аргалу: 1918, 1919 жылдардын туркунына Иштин ле корунын Соведи авиациянын сурактары аайынча 200-тен ажыра жүзүн-базын жөптөр чыгарган.

Гражданский жуунын жылдарында бистин авиационный предприятиелер 650-нен ажыра жаңы самолеттор, 270 кире двигательдер эткендер, 1574 самолет ло 1740 двигатель ремонтгондор. Мынызы кызыл летчиктерге ичянындагы контр-революцияны ла өскө ороондордын военный интервенциязын оодо согоруна жаан жөмөлтөзин жетирген.

Гражданский жуунын фронтторында көргүскен эркини ле жалтанбазы учун 235 военный летчик ол өйдөти эн бийик кайрал — Кызыл Мааны орден алган. Бу орденге 16 кижиге эки катап, үчүзи үч катап кайралдаткан.

Гражданский жуунын жийиндеги жылдарда Советский государствонун өскөниле, тынгыганыла ороонун Кейле жүрер Флоды өзүп ле жаранып турган. Авиационный промышленность, научный ла ченемелдер өткүрер база төзөлгөн, авиационный техниканын учунылары ла конструкторлары, инженерно-технический кадрлары көптөгөн.

1930—1931 жылдарда коруланар промышленность 860 самолет эткен болзо, 1938 жылда — 5469 самолет, ол тоодо эки муннан ажыра бомбардировщиктер эткен. 1939 жылдын 1 январинен ала 1941 жылдын 1 июлине жетире дезе 17745 жуучыл самолет эдилген, олардын ортозында 3719 самолет жаңы бүдүмдү болгон.

Авиациянын кадрларын белетеер сурактар жаантайын партиянын ла башкаруунун төс ажарузында болгон. Ороон ичинде авиациянын военный үредүлү көп заведениелери төзөлгөн. Кейле жүрер Флотко төс жанынан коммунисттер ле комсомолдор аткарылып турган. Авиацияны өскүреринде Ленинский комсомолдун учуры жаан болгон. Ол 1931 жылдын январь айында бойынын IX съездинде ВВС-ти шефствого алган.

Партиянын бис ончолорынан ыраак, ончолорынан түрген ле ончолорынан бийик учар учурлу деген кычырузын бүдүрүп тура, советский летчиктер ада-төрөл машиналарла аттуучулу учуштар өткүрүп, ыраак, түрген ле бийик учуштын телекейлик рекордторын колына алгандар. В. П. Чкалов, Г. Ф. Байдуков, А. В. Беляков, М. М. Громов, В. К. Коккинаки, А. Б. Юмашев ле көп тоолу өскө дө советский шонкорлорыс бистин Төрөлисти улу авиационный держава деп макка көдүргендер.

Бистин летчиктер Хасан көлдин жуугында ла Халхин-Гол сууда японский империалисттердин табарузын кайра согор тушта ла интернациональный молжузын бүдүрүп, фашисттерле Испаниянын тегеризинде тартыжар тушта эркинин ле жалтанбазын, капшуунын көргүскендер. Олардын көп тоолулары СССР-дин ордендериле, медальдарыла кайралдаткан, эн жалтанбастары Советский Союзтын Геройлары болуп калган.

Ада-Төрөл учун Улу жуу бистин авиацияга, Жуу-жепселдү Ийде-Күчтердин өскө дө бүдүмдерине чилеп, бастыра советский албатыга чылап, уур-кату ченелте, жуучыл экзамен бол-

ды. Жуу тужында бир де операция авиациянын ийде-күчтү жөмөлтөзи, кейден бөктөжи жокко өткүрилбеген.

Кейле жүрер Военный Ийде-күчтердин согулталары жуу тужында үзүк жогынан тыгып турган. Темдектеп айтса, Москванын жанындагы жуу-согушта бистинг 762 самоледыс турушкан болзо, Курсктын жанында — 4300, Берлин учун жуу-согушта 7500 самолет турушкан. Жуунын жылдарында советский авиация 3125000 самолето-учуш өткүрген, өштүнинг үстине жаанду-кичинектү 30450 мун бомба таштаган.

Немецко-фашистский ВВС-тинг жылыткан бастыра самолеттарынын үч төртинчи үлүзи советско-германский фронтто жоголтылган, ол тоодо 55 мун самолетты советский летчиктер кейде оодо аткан ла жерде өртөп койгон.

Төрөлис бойынын канаттуу уулдарынын ла кыстарынын жуучыл ат-нерезин бийик баалаган. Жуучыл керектери, героизми ле жалтанбазы учун олардын ортозынан 200 мун кирези ордендерле, медальдарла кайралдаткан, 2420 летчикке Советский Союзтын Геройы деп ат адалган, 65 летчик бу атла эки катап адаткан, ады-чуузы жайылган шонкорлор — эмди авиациянын маршалы А. И. Покрышкин ле генерал-полковник И. Н. Кожедуб десе — Советский Союзтын үч катап Геройлоры.

Герой авиаторлордын ортозында озочыл жерде коммунисттер тургулап жат. Жуунын учы жаар авиациянын частытарында коммунисттердин тоозы үч катапка шыдар көптөйлө, 200 мун кижиге жууктай берген.

Советский улустын, ол тоодо авиаторлордын да, текши героизми, жалтанбазы — ол Коммунистический партиянын өткүрген тазыктырулу ижинин шылтузы.

Бистинг Кейле жүрер Военный Ийде-күчтерис эмди азыгызынан бийик жуучыл једимдерлү болуп жат. ВВС-тинг жуу-јепселинин тоозында ракеталар алып жүрер реактивный самолеттор бар. Олор жердеги де, талайдагы да кандый ла немеге ядерный ла тегин жуу-јепселле согулталар эдер аргалу, бу ок өйдө ол самолеттор өштүнинг кейден коруланган јерине учуп киргилебес те. Табыштан түрген учатан эмдиги истребительдерис өштүге удурлажар коркушту ийде-күч болуп жат. Андый машиналар күннинг аайы кандый да коомой болзо, түнде де, түште де, сүрекей жабыс та, тын бийик те, ыраак јерлерге де јенүлү учуп жүрер. Кейле жүрер Военный Ийде-күчтерге военно-транспортный авиация ла жуучыл вертолеттор база киргилеп жат.

СССР-дин Жуу-јепселдү Ийде-күчтеринин бастыра

бүдүмдери бойынын өзүминде чыңдыйы жанынан оноң бийик кемине көдүрилген. Коммунистический партиянын жаантайын жетирип турган кичеemelинин, ишмекчилердин, колхозчылардын, ученылардын, инженерлердин ле техниктердин героический ижинин шылтузында Жуу-жепселдү Советский Ийде-күчтер жап-жаңы жуу-жепселле, жуучыл техникала жеппсенген, жүрүмине, жуучыл үредүзине, воинский службазына керектү не ле немеле жеткилделген.

«Советский черүлерде империалисттер тоогодый жап-жаңы жуу-жепсел болзын деп, орооннын Жуу-жепселдү Ийде-күчтерин мынан да ары бийик кеминде тудар — албатыбыстын алдында бистин молжубыс андый, бис оны агару бүдүрип турарыс» — деп, нөкөр Л. И. Брежнев КПСС-тин Төс Комитединин октябрь айдагы (1976 j.) Пленумында айткан.

Төрөл Коммунистический партияны күреелей чук турган советский черүчилер онын ич ле тыш политиказын, турумкай, бек ле ижемжилү амыр-энчү турзын деп, партиянын ла башкарунын карындаштык социалистический ороондорло кожо салып турган сүреен жаан күчин изү ле бир санаалу жарадып турулар.

Je реакциянын ла агрессиянын ийде-күчтери телекейлик колбулардагы жакшы кубулталарды ончо аргаларла буудактаарга чырмайдылар. Олор жуу-жепселдерди көптөдө эдерин бачымдадып, военный бюджеттерди көптөдип, жер үстинин башка-башка толуктарында телекейлик курч айалганын отгорын көнжидип жадылар. Бу ончозы советский улусты, черүнин ле флоттын черүчилерин амыр-энчүнин өштүлери-нин умзаныштарын сергелен шиндеттирип, Жуу-жепселдү Советский Ийде-күчтердин жуучыл ийдезин чылаазыны жок тынгыттырып жат.

«СССР-дин Жуу-жепселдү Ийде-күчтеринин албатызынын алдына молжузы — социалистический Ада-Төрөлин ижемжилү корыыры, кандый ла агрессорго тургуза ла кайра согулта эдер аргалу болорго, жаантайын жуучыл беленинде болоры» — деп, жаңы Конституциянын проегинин 31-чи статьязы жарлайт.

Советский черүчилер бойынын агару молжузын ак-чек бүдүрерге качан да белен. Олор социалистический нажылык-тын өскө ороондорынын черүчилериле кожо социализмнин ле коммунизмнин једимдерин бастыратекши амыр-энчүни ле албатыларга жеткер жок болорын сергелен корып тургулайт.

В. Фурсов, подполковник.

УРЕДИП, ТАСКАДАРЫНЫНГ ЈААН УЧУРЛУ АРГАЗЫ

Одус сегис јыл мынанг озо, 1939 јылда 18 июльда, Совет орооннын миллиондор тоолу уулдары ла кыстары физкультурниктин баштапкы Бастырасоюзный күнине, ийде-күчтин ле јиит туштын, јараштын ла су-кадыктын байрамы, бистин Төрөлдин ишкүчиле јаткандарынын физический белетегенин көрөр күнди байрамду базытла, текши гимнастический көргүзүлөрле, спортивный маргаандарла темдектеер деп, стадиондорго ло спортивный площадкаларга, площадьтарга ла скверлерге, культуранын ла амырайтан парктарга јуулып келгендер. Ол өйдөнг ала физкультурниктин күни јылдын сайын август айдын кажы ла экинчи суббот күнинде темдектелер боло берген. Мынызы совет албатынын јадын-јүрүмин јарандылары, су-кадыгын корулаары керегинде, онын духовный ла физический өзүми керегинде коммунистический партиянын ла совет башкарунын јетирип турган јаан килемјизин јарт көргүзет. Бу керекти оног ары өскүрип, јарандылары СССР-дин жаңы Конституциязынын проегинде айдылган.

Бистин областьтын партийный, советский органдары, комсомол, профсоюз ла физкультурный организациялары физический культура ла спорт кажы ла кижинин күнүн сайын өткүрип турган јүрүмине текши таркадылзын деп кичеенедилер.

ВЛКСМ-нин јетинчи съездинде КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы нөкөр Леонид Ильич Брежнев мынайда айткан: «Јашөскүримнин чөлөө өйин төзөөри санаага келиштире јакшы өтпөй туру. Бу байрам бүдүлү сурак эмес, јиит улустын чөлөө өйин чике тузаланарына үренип аларынын учуры сүреен јаан. Бойынын билерин элбедери, политический билерин көдүрери, төрөл јерин билип алары, физический чыйрадынары — бу ончозы слерге, күндүлү нөкөрлөр, бастыра јүрүмигерге тузазын јетирер».

Бистин областьта 267 физкультурный ишчи ле тренер физкультуранын коллективтеринде иштейт. Јүзүн-базын бүдүлү спортивный секцияларда одус беш мунг кижии иштеп јат. КПСС-тин Төс Комитединин ле СССР-дин Министрлеринин Совединин 1972 јылда чыгарган јөби аайынча «Ишке ле СССР-ди корулаарына белен» деп, Бастырасоюзный физкультурный комплекс тургузылган.

Калганчы јылдарда физкультуранын коллективтери төзөлтөзи јанынан тынгыган, текшилик физкультурный ла спортивный иш элбеген, спортсмендердин ус болоры јаранган.

Физкультураның 229 коллективине 37120 физкультурник кирет. 10 јаштан 60 јашка јетире төртөн муннан ажыра кижиги ГТО-нын комплексинин нормаларын табыштырган. Олордон 18 муннан ажыразы значкисттер боло берген.

Физкультураны ла спортты өскүреринде јаан једимдерге үредүчилердин училищезинин, 1931 номерлү АТК-нын, Шибалиннин ле Эдиганның совхозторынын, Курайдагы геологоразведочный экспедициянын, Кош-Агаш аймакта «Октябрьдын 40 жылдыгы» ла «СССР-дин 50 жылдыгы» деп колхозтордын, Горно-Алтайск городто 8-чи школдын коллективтери једип алгандар.

Область ичинде физкультураны ла спортты өскүрерине государсво көп акча берип туру. Бу өйдө городто ло райондордо алты стадион, 36 спортивный зал, 220 спортивный площадка, чананың беш базасы, танма адар 10 тир иштейт. Қалганчы жылдарда 28 №-лү ГПТУ-да, технологический техникумда спортивный залдар тудулган. Маймадагы СПТУ-да спортивный зал тудулып јат.

Область ичинде балдардын-јуиттердин спортивный школдоры оноң ары өзүп, элбеп туру. Бу өйдө андый төрт школ иштейт, олардо 918 үренчик үренет. Эмди область ичинде СССР-дин спортынын 15 мастери ле 41 кандидады иштейт.

Јаңыс ла 1975 ле 1976 жылдарда баштапкы разрядту 260 спортсмен, экинчи ле үчинчи разрядту 10 муннан ажыра спортсмен белетелген.

Бисте чаналу жүрери, национальный бүдүлү спорт, классический күреш, шахмат, самбо, волейбол элбеде таркадылган. Областың јары чыккан көп тоолу спортсмендери крайдын ла республиканың сборный командаларына кирип турулар. Олардын ортозында Немцев Иван — чой көдүрер спорт аайынча СССР-дин чемпионы, спорттың национальный бүдүми аайынча РСФСР-дин спортынын мастери; Карачаров Валерий ле Кандрашов Александр СССР-дин чана аайынча спортынын мастерине кандидаттар; Черипшев Валерий — самбо деп күреш аайынча СССР-дин спортынын мастери, оноң до өскөзи. СССР-дин спортынын мастери Мадий Каланаков бистинг областыа классический күрешти өскүрерине көп иш бүдүрген. Ол төрт жылдын туркунына СССР-дин спортынын мастерине эки кандидатты, баштапкы разрядту 17 спортсменди ле текши разрядту 12 спортсменди үредип белетеген.

Ишкүчиле јаткандардын су-кадыгын тыңыдарында физкультура бистинг обществонын жүрүминде јаан учурлу. Физ-

культура ла спортко тазыккан ишмекчилер иштинг нормазын 9—10 процентке көп бүдүрүп, бракты дезе, спортко тазыктырынбай тургандарга көрө, 15—20 процентке ас эдип турганын, олар онойдо ок үч-төрт катап ас оорып турганын учунайлар билип алгандар. Арып-чылаарын жоголтор ло иш эдер чыдалын корып алар арга берип турган производственный гимнастика областынг предприятиелеринде элбеде таркадылып туру. Су-кадыктын ла текшифизический белетенерининг группалары төзөлөт.

Городтын тыштына барып амырайтан жерлерде су-кадыкты тыгыдар иш жаантайын жаранып туру.

Бүдүргөн иштердин итогторын эдип тура, тузаланбаган аргалар ла жарандырулар керегинде база айдар керек. Физкультура ла спорт жанынан көп комитеттердин ле ДСО-нын советтерининг, анчадала физкультуранын журт жерлердеги коллективтерининг једикпези ГТО-нын комплексин тузаланары жанынан төзөлтөлү ишти коомой өткүрүп турганында. Маргаандарды мендей-шиндей өткүрүп турган, ГТО-нын нормаларын табыштырарына үренип, белетенбеген улусты тартып алып турган учуралдар каа-јаа болуп турган эмес. ГТО-нын комплексин табыштырарына ла общественный инструкторлорды белетеерине јаан ајару эдилбейт. Текши үредүлү школдордо ГТО-нын комплексин тузаланары жанынан өткүрүп турган иште једикпес-тутактар көп.

ГТО-нын комплекси аайынча иш көп жылдарда чыгара өткүрилер учурлу, бу иште једикпестерди јоголторы жанынан көп иш бүдүрүп, физический культураны күнүн сайын бүдүрүп турган иште элбеде тузаланар керек. Бу бешјылдыкта бистинг областыта туризмнинг материальный базазын тыгыдары жанынан иш оног ары улалып туру. Турбазалар жылдын сайын јүс мунга јетире улусты алып турар аргалу. «Катуны» деп турбазада кышкыда јүс кижии јадар корпус тудулып јат. Улус амыраарына ла су-кадыгын жарандырарына, онойдо ок советский албатынынг революционный, јуучыл ла иштеги јанжыгуларын элбеде јартаарына туризмди эрчимдү тузаланар керек.

А. Котов

ЈААН ТУЗАЛУ КОЛБУЛАР ЭЛБЕП КЕЛГЕНИ

«Соок јуудан», социализмнинг ле капитализмнинг ортодо тын јеткерлү өштөш болуп турганынан кату айалганы јымжадып баштаарына көчкөни элден озо телекейде ийделер

өскөлөнүп кубула бергениле колбулу. Көп улус — анчадала
государстволордын политиказын башкарып турган улус —
жуу-чак болор жеткерлү керектерле урушпай, блаашту сурак-
тар аайынча куучындажып алганы, бой-бойын жамандашпай,
амыр-энчү колбуларлу болуп, өмөлөшкөни торт деп ондоп
билип аларга көп ой лө эрчимдү иш керек болды» — деп,
КПСС-тин XXV съездине партиянын Төс Комитеди эткен
Отчетный докладта айдылган. Советский Союз башка-баш-
ка общественно-политический жанду ла социальный жүрүмдү
государстволор амыр-энчү болор ээжилерди кыйа баспай
жүрүмде бүдүрери учун турумкай тартышкан да, тартыжып
та жат.

Советский Союз өскө социалистический государстволорло
жөптөжип, тышжанында өткүрип турган политиказынын жаан
једимдеринин ортодо калганчы он жылда Францияла колбу-
лар тын жаранганын темдектеер керек. Эки орооннын ортодо
колбулар анайда жаранарына көп жылдардын туркунына жан-
жыккан жаан учурлу керектер жөмөлтө эткен. Элден озо Совет-
ский Союз амыр-энчүни жеткилдеери ле жаңы телекейлик жуу-
ны болдыртпазы учун эрчимдү тартыжып келгени, Франция-
нын ла СССР-дин тын блаашту керектер јок болгоны, со-
вет ле француз албатылар алдынан бери најылык болгоны
жөмөлтө эткен.

Европада ла телекейде кату политический айалганы јым-
жадары јанынан өткүрип турган жаан ишле колбой калганчы
он жылдын туркунына Франциянын ла Советский Союзтын
ортодо колбулар элбеп ле теренжип келди. Франция күн-
бадыштагы государстволордын ортодо кату айалганы јым-
жатканы ажыра СССР-ле, өскө дө социалистический ороон-
дорло колбуларды жарандыраы керектү деп јөпсинген.

СССР-дин ле Франциянын ортодо өмөлөжөри жаранарын-
да баштапкы жаан алтам 1966 жылда июнь айда Советский
Союзка Франциянын ол өйдөги президенти де Голль келип
јүрерде эки орооннын баштаачыларынын ортодо болгон
эрмек-куучындарда эдилген.

Советский Союзтын ла Франциянын башкараачыларынын
баштапкы туштажузы Европада ла телекейде айалга кату
болгон өйдө өткөн. Ол өйдө кату политический айалганы
јымжадарына ууланган иш жаңы-јаңы ла башталып турган,
Европанын политический жүрүмин ФРГ-нин реваншистский
политиказы бүркеген, Түштүк-Күнчыгыш Азияда США-нын
агрессиязы элбей берген.

Андый айалгаларда Франциянын башкараачыларыла

туштажып, јаан тузалу куучындажып, јөптөжип турганы телекейдеги айалгага јаан учурлу болгон. Ненин учун дезе, СССР ле Франция ООН-нын јеткер јок болорын јеткилдеер Соведининг јаантайынга тудулган члендери, телекейде амыр-энчү болоры учун каруулу госуударстволор. Олор Потсдамдагы конференцияда турушкандар ла өткөн јууда союзниктер болгон төрт орооннын ортодо өскө дө јөптөжүлөргө кол салгандар. Бу эки орооннон Европада ла онон до өскө јерлерде керектер кандый болоры камаанду.

1966 јылда Советский Союзтын башкараачылары Москвада Франциянын президенти де Голльо јөптөжип, кол салган советско-французский Декларацияда «Европада ла бастыра телекейде амыр-энчүни ле јеткер јок болорын јеткилдеерине эки башкару өткүретен иштерди јөптөжип турар» деп айдылган. Эки орооннын башкараачылары јөптөжөлө кол салган шак бу официальный бичикте «кату айалганы јымжадар» деген сөстөр баштапкы катап айдылала, ол лотарый бастыра телекейге таркады.

Онын кийинде эн бийик кеминде сегис советско-французский туштажу болды. Нөкөр Л. И. Брежнев Францияда үч катап болгон: Париж, 1971 јыл, октябрь; Париж, 1973 јыл, июнь; Рамбуйе, 1974 јыл, декабрь. Советский Союзта президенттер Ж. Помпиду ла В. Жискар д'Эстен ле өскө дө башкараачылар болгон. Кажы ла јорук ла туштажу советско-французский колбуларды онон ары элбедет.

Советско-французский колбуларды тыгыдарында КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Верховный Совединин Президиумынын Председатели нөкөр Л. И. Брежнев быјыл июнь айда Францияга барып жүргени анчадала јаан учурлу. Бу јорукта СССР-дин ле Франциянын башкараачыларынын куучындары эки орооннын ортодо на-јылык ла исторический колбулар аайынча јаан тузалу өткөн. Куучындажып јөптөжип божогон кийинде кол салган жаңы советско-французский документтер жаңыс ла СССР-дин ле Франциянын ортодо колбуларды там јарандырар эмес. Ол документтер Европада бастыра јер-телекейде ороондор ло албатылар ортодо колбулар јаранарына јөмөлтө эдер. Бу јорукта мындый документтерге кол салылган: советско-французский декларация, телекейдеги айалганы јымжадары керегинде Советский Союз ла Франция кожо эткен Угузу, ядерный јуу-јепселди таркатпазы керегинде советско-французский декларация. Эки госуударствонин өскө ороондорло керектеринин министрлери транспортто ло химияда

өмөлөжөри керегинде жөптөжүүлөрдүн алдына кол салдылар. СССР-дин тыш жанындагы садузынын министри Н. С. Паточичев ле Франциянын тыш жанындагы садузынын министри А. России СССР ле Франция экономикада ла промышленностьто өмөлөжөтөн он жылдын программазынын протоколына кол салдылар. Бу программа эки орооннын ортодо научно-технический ле экономический колбулардын кеминтам бийиктедер. Ол колбулар калганчы жылдарда өзүп келген. Онызы СССР-дин ле Франциянын ортодо саду тынгыганынан көрүнөт. Темдектезе, эки орооннын ортодо садунын кеми 1965 жылда бастыразы 202 млн. салковой болгон болзо, 1969 жылда — 417 млн, 1975 жылда десе 1300 млн. салковойго жетти.

Советский Союзтын ла Франциянын эн бийик башкараачылары тушташканы бойынын жозогыла, тузалу ижиле бастыра телекейдеги керектерге камаанын жетирип жат. Эки государствонун башкараачылары быжыл июнь айда тушташканы база андый болды. «Советский Союз ла Франция өмөлөжип турганынын учуры — кату айалганы жымжадарына, Европада ла бастыра телекейде амыр-энчүни тынгыдарына ууланганында» — деп Л. И. Брежнев Елисейский өргөдө өткөн обедте чокум жарт айтты.

Чындап та, Европада жуу болбогону одус жылдан ажа берди. Ол десе, башкараачы государственный, политический ишчилердин, элбек албаты-калыктын эрчимдү ижинин шылтузы.

Je андый да болзо, бүгүнгү күнде телекейде жеткерлү немелер көп. Олордын ортодо эн ле коркуштузы жуу-жепселдерди токтоду жоктон көптөдип тургандары. Бу каршулу ишти албатыларды ла государстволорды өштөштирерге амадап турган реакционерлер өнөтөйин көлчидип жадылар.

Онын учун Л. И. Брежнев ол керекке ажару эдип, «Эмди жуу-жепселдерди көптөдөрин токтодоло, онон ары жуу-жепселдерди жоголтып баштаарынан жаан иш, жаан задача жок» деп айткан.

Эмдиги өйдөги айалгада жер-үстине ядерный жуу-жепсел таркаганы анчадала жаан жеткерлү. Бу суракты июнь айда Рамбуйеде өткөн туштажуда база шүүшкендер. Шүүжеле, ядерный жуу-жепселдерди таркатпазы жанынан онон озо эдилген телекейлик жөптөжүгө жөмөлтө эдип, СССР ле Франция база ол задачаны жүрүмде бүдүреринде өмөлөжөр болуп жөптөштилөр. Ядерный жуу-жепселдерди таркатпазы керегинде советско-французский коммюникеде ол сурак аайынча эки

ороон бойлорына алынган чокум молжулар айдылган. Бу документте ядерный жуу-јепселдерлү эки государство текши шүүлте эткендери анчадала јаан учурлу.

Советско-французский декларацияда кату айалганы јымжадары ла јеткер јок болорын јеткилдеери јанынан јаан иш өткүрип турган СССР ле Франция мынан ары жуу-јепселдерди көптөдөрин токтодоры, астадып јоголторы јанынан өткүрип турган иште эрчимдү туружар деп айдылганын аңылу темдектеер керек. Олор жуу-јепселдерди јоголторы јанынан сурактар аайынча ООН-нын Генеральный Ассамблеязынын аңылу сессиязы јаан једимдерлү иштезин деп күүнзедилер, сурактарды шүүжери једимдү болорына јөмөлтө эдерис деп угустылар. Жуу-јепселдерди јоголторы јанынан Бастырателекейлик конференцияны жуурын јарадып јадыс деп база катап айдала, СССР ле Франция ол конференцияда ядерный ороондор ончозы туружары кыйалта јоктон керектү деп угустылар.

Бүгүңги күндеги эн јаан учурлу сурактар аайынча СССР-дин ле Франциянын шүүлтелери түңей эмезе жуук болды. Онын учун эки ороон Жуук Күнчыгыштагы блаашту керектерди политический эп-аргаларла амыр-энчү аайынча чыгар, анайда ок Кипрдеги керектерди амыр-энчү аргаларла аайлап алар, Африканын албатылары бойынын жүрүм-салымын бойлоры, өскө ороондор киришпестен башкарап арга берер деп чокум јарт айттылар, Түштүк Африкада апартеидтин политиказын јаратпадылар.

Европадагы керектер јанынан СССР ле Франция Текши-европейский жуунын Заключительный акт-бичигинде айдылганын бастыразын жүрүмде бүдүрерине јөмөлтө эдерис деп угустылар. Хельсинкиде кол салган документте айдылган бастыра керектерде государстволордын ортодо колбулар там ла јаранып турза, ол узак ойгө тургузылган бу программаны жүрүмде бүдүретен тос арга деп СССР ле Франция шүүп тургандары декларацияда айдылды.

КПСС-тин Тос Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын Председатели Л. И. Брежнев быјыл июнь айда Францияга барып жүргени телекейде кату айалганы јымжадары учун, башка-башка социальный системага кирип турган государстволор амыр-энчү коштой турар ээжи аайынча бой-бойына тузалу эдип өмөлөжөри учун, бастыра телекейде быжу-бек амыр-энчү болоры учун КПСС-тин ле Советский государствонын тартыжузында ичкери эткен јаны јаан алтам болды.

Франциянын ла СССР-дин башкараачыларынын жаңы туштажузы текши керекке жаан тузалу болгон.

«Рамбуйеде туштажала, куучындажып жөптөшкөн кийинде СССР-дин ле Франциянын ортодо колбулар ла өмөлө-жөри там быжуланды, алдындагызынан бийик кемине көдүрилди. Колбулар анайда жаранып турганы эки орооннын албатыларынын жылбүлери-не жарап жат, Европада ла бастыра телекейде амыр-энчү ле албатыларга жеткер жок болорына жаан жөмөлтө» деп, КПСС-тин Төс Комитединин, СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын ла СССР-дин Министрлеринин Советинин документинде айдылган.

Нөкөр Л. И. Брежнев Францияга жаңы барып жүргенине телекейдин прогрессивный общественнозы жаан учур берет.

Анайдарда, Советский Союзтын ла Франциянын ортодо колбуларды он бир жыл мынан озо жарандырып баштаган ууламжы чике болгонын жүрүм көргүсти. Ол бүгүнкү күннин некелтелерине жарап туру. Оны эки орооннын албатылары жарадат.

Н. Модоров

ОБЛАСТЬТЫН ЖОЛДОРЫН ЖАРАНДЫРА ЖАЗААРЫНА — ЖААН АЖАРУ

«Журтхозяйствонун эффективнозын (тузалу болорын) бийиктедерине жербойындагы жолдорды жарандыра жазап алганы жаан камаанын жетирет» — деп, КПСС-тин Октябрьский (1976 ж.) Пленумында Л. И. Брежнев айткан.

Областьтын экономиказынын, культуразынын өзүмине, журт жерлерде социальный задачаларды жөңүлү бүдүрерине жаан камаанын автомобильдер жүретен жербойындагы жолдорды жарандыра жазайтаны жетирет. Городтордо ло журт жерлерде жаткан эл-жоннын материальный ла культурно-бытовой жадын-жүрүмунин айалгаларын жуукташтыра тендеерине ууландырылган задачаларды бүдүрери база жербойындагы жолдордын чындыйынан ла оморды элбедип жарандырып турганынан камаанду болот.

Бистин областьта автомобильдер жүрер жолдордын учуры анчадала жаан болуп жат, ненин учун дезе, бастыра журт жерлердеги животноводческий производволордын, промышленностьтын ла садунын предприятиялеринин, анайда ок строительный ла социально-культурный организациялардын жүрүмине керектү не ле немелер автомобильный транспорт ажыра жеткилделип жат.

КПСС-тин областной комитеди, облисполком автомобильдер жүрер жолдорды жарандырып жазаарына ла оларды ремонттоорына жаантайын жаан аяру эдет, онын учун бисте жолдор жазаар иштер жылдан жылга элбеп, ого чыгарылып турган акчанын кеми жаанап жат.

Областьта автомобильдер жүрер жолдорды элбедип ле жарандыра жазаарында жаан једимдерге једип алгандарын бис тогузынчы бешжылдыктын итогторынан көрөдис.

Өткөн бешжылдыкта жолдор жазаарына чыгымдаар эдип пландалган 7443 мун салковойдын ордына 8097 мун салковой акча чыгымдалган. Бу өйдин туркунына Чой — Ыстиги Бийск, Кызыл-Өзөк — Бирилү, Ызнези — Бешпелтир, Ильинка — Отогол ло онон до өскө жолдор жарандырылган; Ульмен, Лебедь, Иша деп сууларды кечире капиталный күрлер јазалган, Турачак ла Майма аймактарда узуну 360 км жолдор ло узуну 1538 км күрлер ремонттолгон, улус јадатан 1400 кв. метрден ажыра площадьту туралар тудулган, жолдор жазаар организациялардын производственный базасы чик јок элбедилген.

Көксуу-Оозы, Кан-Оозы, Турачак, Кызыл-Өзөк лө Эликманар јурттардын санитарный ла эл-јоннын јадын-үрүмининг айалгаларын жарандыраарына јөмөлтө эдип, мындагы жолдордын үстин бүркеп јапкандар. Тапчы жолдорды элбедерге болуп, кайа таштарды аттыртар ла жолдордын јеткерлү јерлерин манаар иштердин тебүзи база жылдан жылга элбеп јат.

Онынчы бешжылдыктын баштапкы жылдарында автомобильдер жүрер жолдор сегис јуртты бойларынын аймактарынын төс јурттарыла тудуштырган. Бу мындый айалга Шабалин аймактын Отогол ло Ильинка јурттарына автобус жүрер маршрут ачарга арга берген, Майма аймактагы Советский, Ишинский ле Ускуч јурттардын ла Турачак аймактын төс јуртынын ортозында транспортный колбу јазалган, Бирилү јурттаг городко јетире дезе автобус жүрер маршрут ачылган.

Је андый да болзо областьтын бир кезек аймактарынын жолдорын жарандыра жазаарга эмди де көп иштер өткүрер керек. Анчадала эл-јоны ас-мас бололо, јурттары бой-бойларынан ыраак ла оок болгон, ого үзери ар-бүткенинин ле ай-күнининг айалгазы кату туратан Кан-Оозы, Улаган, Қош-Агаш ла Турачак аймактардагы жолдор эмдиге јетире коомой айалгада артканча.

1976—80 жылдарда область ичинде Јабаган ла Беш-Өзөк јурттардын ортодо узуну 30 км асфальталган јол ја-

залары пландалат. Өдүп турган бешжылдыкта Бий сууны кечире Устиги Бийск деп журтта темирбетонный конструкция-лу кўр тудулар, 684 км јол ремонттор, суу агызар 150 темирбетонный трубалар јазалар, бешжылдыктын туркунына область ичинде јолдор јазарына 13952 салковой акча чыгымдары темдектелген.

Автобус жүрер маршруттагы пассажирлердин ајалгаларын јарандыарына болуп, Көксуу-Оозында, Кан-Оозында, Қош-Агашта, Акташта, Чамалда ла Артыбашта автобусный станциялар тудулар.

Эмдиги өйдө журт јерлердеги үзүги јогынан өдүп турган стройкаларга, уй-мал азырап, кыраларын химизировать ла суактап турган хозяйстволорго јаантайын көп кош тартып экелерге келижет. Анайда да журт јерлердин јолдорыла кош тартар јаан машиналар, уур трайлерлер, прицептү К-700 трактортор көптөн јоруктаар болды. Ого үзери эмди бистинг јолдорло пассажирский јаан автобустар ла улустын танынан ээленген лепковой машиналары жүрери там көптөп јат. Онын учун тургуза өйдө журт јерлердеги јолдорды јарандыра јазарына ла оларды ремонт јогынан узак өйтө тудалангадый аргаларга албаданар керек.

Темдектелген бу бастыра иштерди јенүлү бүдүрип саларына керектү материально-технический средстволорды јол јазачы хозяйстволордын организациялары ажындыра јеткилинче белетеп алар учурлу.

Өдүп турган бешжылдыкта автомобильдер жүрер јолдорды јазарына акча-јөөжөгө үзери јербойына кожулта резерв табарына ууландырылган иштерге хозяйстволор јаан ајару эдер учурлу. Јол јазачылар ижине керектү, јербойында бар болгон стройматериалдарды: сай, корум оок таштарды, кумак ла корум таштан эткен колынтыны иш өдүп турган јолдордын јуугындагы карьерлерден иштеп аларын чике төзөп алар керек.

10-чы бешжылдыкта пландалган эн каруулу задачаларды бүткүлинче бүдүрип саларга областьтын јол јазачы хозяйстволоры партийный ла советский организацияларла, совхозтордын ла колхозтордын башкараачы ишчилериле, промышленный ла автотранспортный предприятиелерле колбулу иштееринин чокум планын тургузып алар учурлу.

Автомобильдер жүрер јолдорды јарандыра јазарына ла оларды ремонттоорына, анайда ок јол јазачы организациялардын производственно-технический ле улус јадатан туралар тударына көрүлген базаны элбедерине болуп, РСФСР-

дин Верховный Совединин Президиумынын 7 апрельде 1959 жылда јөптөгөн Указы аайынча албаты хозяйстводон чыгарылган акча-јөөжөни өскө-туура керектерге ары-бери чыгымдабай, бойынын керегине тuzаланарын јеткилдеерин јаан шинжүде тудар керек.

Бастыра предприятиелер ле организациялар јолдор јазаарында эрчимдү туружар учурлу деп, РСФСР-дин Верховный Совединин Президиумынын Указында айдылганын јадын-јүрүмге элбеде өткүрерине јединер керек. Бу бастыра иштерди ишкүчиле јаткандардын депутаттарынын районный Советтери башкарар учурлу.

Областынг јол јазаачы хозяйстволоры КПСС-тин XXV съездинин јөптөрин јүрүмге өткүрип, јангы бешјылдыкта тургузылган каруулу задачаларды јенүлү бүдүрип саларга күјүренип, бар аргаларын ла ийде-күчтерин беринип, эрчимдү иштеер деп иженер керек.

В. Зырянов

Лекторлорго болушту

БЕЛИЗТЕ БОЛУП ТУРГАН КЕРЕКТЕР

Калганчы өйлөрдө печатьта ла радиодо «Белиз» деген сөс көп учураар боло берди. Ол сөс Түштүк Американын государстволорынын, Гватемаланын ла Великобританиянын ортодо сурактарла, жүзүн-башка монополиялардын блааштарыла колбой угулат.

Керектин учуры неде? Британиянын Төс Америкада турган бу јаан эмес колониязына ајару не тыгый берди? Не болгон? Аайына чыгып көрөли.

Белиз, эмезе азыйда — Британиянын Гондурасы дейтен јер Төс Америкада Великобританиянын колониязы. Коштой турган оок ортолыктарла кожо онын јеринин кеми 23 мун кв. метр. Албатызы — 140 мунга шыдар кижии.

XVI жүсјылдык башталып турарда Белизтин јерин испанецтер јуулап алган. XVII жүсјылдыкта бого Англиянын колонисттери келген. 1862 жылдан ала Белиз Англиянын колониязы деп официально јарлалган. Онон бери өткөн жүс јылдан ажыра өйдин туркунына Белиз керегинде коркушту тынг блааш-тартыш болуп туру. Бу јерди Гватемала ла Мексика база блаажып јадылар. Бүгүн Мексика сүрекей тынг тартышпайт, је Гватемала чек атыйланып чыкты. Гва-

темала Белизти бойынын јери деп көрүп туру. Ненин учун дезе, Гватемала ла Белиз бир өйдө экилезе Испаниянын колониязы болгон деп Гватемала айдып јат.

1964 јылда Белизке ичбойындагы керектерди бойы башка-
рар право берилген. Бойында јанда министрлердин кабине-
ди бар. Премьер-министр Джорж Прайс. Је тыш политика-
нын ла коруланарынын сурактарын Лондон башкарып туру.

Экономический јанынан алза, Белиз Англиянын ла
Американын капиталынан камаанду аграрный ороон. Басты-
ра јеринин 90 процентинде агаштар ла јыраа туй өскөн. Эко-
номиказы жүзүн-башка баалу агаштардан продукция эдип
сатканынан төзөлгөн. Эмди андый агаш астай берерде сахар
ла јиилектер эдип, өскө ороондорго садып јат. Кыралап тур-
ган 21 мун гектар јердин 9,3 мун гектарында сахарный трост-
ник өскүрип јат. 3,5 мун гектар јерде цитрусовый культу-
ралар өскүрилген. Бойынын албатызы јиирге кукурузаны,
ристи, картошконы, фасольды, банандарды, маала ажын өс-
күрип јадылар. Балык тудары јакшы төзөлгөн. Креветкалар
ла лобстерлерди (талайдын рактарын) США јаар атка-
рып јат.

Гватемала бу јерди бойына алып аларым деп кезедип ту-
рарда, ООН-нын Генеральный Ассамблеязы эки катап —
1975 ле 1976 јылдарда — Белиз камаан јок јайым госуларст-
во болор право берер деп јөп чыгарган. Је ол јөптөр жү-
рүмде бүткелек. Блааш-тартыш дезе тыный берди. Ол неден
улам тыгып турган дезе, мында јаан учурлу эки керек бар
деп өскө ороондордын корреспонденттери Белизке барала
бичип турулар.

Баштапкызы: Гватемаланы башкарып турган генерал
Эухенио Лаугеруд Гарсианын военный јангынын башкарузы-
нан улам ороондо болуп турган коомой керектерден обще-
ственностьтын ајарузын туура эдерге Белиз керегинде сурак
көдүрип јат.

Экинчизи: төс шылтак болгоны — бу јорукта Белизте
табылган нефтьти Гватемаланын военный башкарузын јө-
мөп турган Американын ла Англиянын монополиялары
блаажып турганы. США-нын башкарузы Белизтеги керектер-
ге көнү киришпей, тууразынан ајарып јат деп государствен-
ный департаменттин јамылу кижизи айтты. Је Гватемаланын
диктаторский башкарузы США-нын болужына иженип туру.
Бу ла јуукта јангы США Гватемаланын черүзин јангы јуу-
јепселле јепсейле, јангырта төзөди. Калганчы күндерде он
истребитель-бомбардировщикти Гватемалага Израиль берди.

Оны көрүп, Англия база тууразында артпады. 7 июльда Англиянын 20 транспортный самолёды Белизке черүлөр апарды деп Бермудский ортолыктарда Гамильтон городтон келген жетирүдө айдылды. Белизтин границаларын корулап Англиянын «Харриер» деп реактивный истребительдери учулап турулар. «Геркулес» деп 16 военно-транспортный самолётко 4 реактивный лайнер калганчы күндөрдө Белизтеги гарнизонды тыгыдарга Англиядан 1000 солдат апардылар. Белизтин төс городынын гаванинде талайчы-пехотинецтер тарткан «Линдер» деп жаан кереп туруп жат.

Белизке камааны жок болор право берзе, бис оны жуулап аларыс деп, Гватемаланын военный диктатуразы угузала, черүлөрин жууга белетеп баштаарда, Лондон андый керектер өткүргөн. Гватемала черүзине резервисттерди жууган. Белизтин границазына 25 мунг кижилү черү экелди.

Эки жаны анайда жуулажарга жажыды жокко белетене бергени телекейдин общественнозын чочытканы жарт. Анайда империалисттердин монополиялары сырьё блаажып тартыжа-тартыжа, учында жуулажарга черүлөрин белетей бергенде, ол жерде айалга катулана бергенин телекейдин албатылры жакшы билер.

Онын учун Белизтин албатызына Англиянын да колонизаторлоры, США-нын да империалисттери, онон болгой Гватемаланын да албатынын канын сорып анзырай берген диктаторский жагы түрөнгү жүрүмнөнгө ле базынчыктан өскөнени де бербес деп бу күндөрдө телекейдин общественнозы айдып туру.

ООН-нын Генеральный Ассамблеязынын 1975 ле 1976 жылдардагы резолюциязы аайынча Белизтин албатызына өскөн ороондор киришпестенг жайым ла камаан жок государство болор право берилзе, телекейдин бу талазында кату ла жеткерлү айалга жоголор.

БАЖАЛЫКТАР

СССР-дин Конституциязы — тын өзүмдү социализмнин, төзөлип турган коммунизмнин конституциязы	1
Албаты-юн жарадып туру	9
Азырал белетеерин ле аш жуунадарын түргөн өткүрери — бүгүнгү күннин задачазы	11
Төрөлдү корыгыры — күндүлү молжу	18
Уредип, таскадарынын жаан учурлу аргазы	23
Жаан тузалу колбулар элбеп келгени	25
Областьтын жолдорын жарандыра жазаарына — жаан ажару	30
Белизте болуп турган керектер	33

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано к печати 9/VIII 1977 г. Усл. п. л. 2,09:
Уч.-изд. л. 1,84. Заказ 3840. Тираж 1000 экз: Цена 4 коп:
Формат 60×84 1/16. АН 06339.
Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства,
г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская
типография, пр. Коммунистический 27.

4 акча